

Ivan P. Muchka

Mozartovo "Là" aneb zahrada jako umění.

Abstract: Podle mého soudu je téma naznačující určitou zdánlivou aporii, totiž, že zahrada sama jako fenomén je již artefaktem, nicméně že do ní byla v minulosti zakomponována díla architektury, sochařství a výjimečně dokonce i malířství, velmi nosným tématem. Jako historik raně novověké architektury bych se rád soustředil zejména na dobové prameny, jak otázku "uměleckosti" zahrady chápali teoretikové patnáctého, šestnáctého a sedmnáctého století (Alberti, Serlio, Palladio, Vredeman, Haseman ad.) Chtěl bych zkusit i analyzovat polaritu „rurálního“ versus „kultivovaného“ (horticultura).

Pokud by někomu název příspěvku připadal jako zavádějící, pak bych si dovilil jeho vysvětlení oddálit až na samotnou konferenci. A pokud by se někdo obával, že teorii zahrad chci propojovat i s teorií hudby, pak zdůrazňuji, že tomu tak není. Nicméně s myšlenkou všeobsahujícího uměleckého díla - Gesamtkunstwerku přece jen trochu souvisí.

MUDr. Eva Nováková (Klub UNESCO Kroměříž)

Umění v Podzámecké a Květné zahradě – Realizace Klubu UNESCO 2000-2011

Klub UNESCO Kroměříž – 20 let prezentace hudby a výtvarného umění v zahradách a Arcibiskupském zámku v Kroměříži.

Účastníci konference "Zahrada jako umění - umění v zahradě 2011" budou seznámeni slovem i obrazem s dvacetiletou činností klubu z oblasti výtvarného umění ale především hudby v architektonických památkách Kroměříže. Na konkrétních příkladech budou představeny možnosti využití potenciálu zahrad a zámku pro umění různých žánrů a to občanským sdružením jeho členy – dobrovolníky. Klub UNESCO byl založen v roce 1991 představiteli kulturního, společenského i politického života města Kroměříže. Základním cílem bylo zejména úsilí o zapsání Arcibiskupského zámku a zahrad na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Cíle bylo dosaženo v roce 1998. Zápis zahrad a arcibiskupského zámku na seznam UNESCO byl inspirací k dalším aktivitám klubu, neboť péči o adekvátní využívání památek považujeme za stejně významnou jako péči o jejich údržbu. Založili jsme tradici „Dnů zahrad a zámku“ jako připomenutí slavnostního, oficiálního převzetí certifikátu o zápisu zámeckého komplexu do seznamu památek UNESCO. Součástí těchto dnů bývají začátkem června koncerty např. v Květné zahradě Multižánrový hudební piknik /hudba, zpěv, občerstvení na různých i méně obvyklých místech pro všechny generace/ ale i výstavy. Mimořádný ohlas měla v roce 2007 výstava Orbis pictus v rotundě Květné zahrady, navštívilo ji přes 25tisíc návštěvníků. Klub UNESCO je od r.2000 i pořadatelem letního festivalu "Hudba v zahradách a zámku". Koncerty se konají ve Sněmovním sále Arcibiskupského zámku, který je obdivován a vyhledáván jak interprety, tak posluchači ale i ve skleníku a rotundě Květné zahrady a v dalších zámeckých prostorách i kostelích.. Do programu jsou každoročně zařazovány skladby z bohatého hudebního archivu Arcibiskupského zámku. Právě spojením krásné hudby a architektury chceme obohatit v letních měsících povznášejícími zážitky nejen občany našeho města, ale i jeho četné návštěvníky domácí i zahraniční, kteří přijíždí za poznáním památek UNESCO.

Ing. Eva Semanová, (Krajský pamiatkový úrad Prešov)

Adaptácia parku pri kaštieli v Strážkach pre využitie Slovenskou národnou galériou

História súboru kultúrnych pamiatok kaštieľa s areálom (kaštieľ, park, kostola a zvonica) je spätá dejinami samotnej obce Strážky, ktorá bola založená v 12. st. na mieste staršej strážnej hlásky. V 16. St. tu spišský podžupan vybudoval renesančný kaštieľ, založil humanistickú školu a jednu z najlepšie vybavených knižníc v Uhorsku. Po výstavbe kaštieľa bola založená aj pravidelná parková úprava pred jeho západným priečelím. V pol. 19. st. terajšiu podobu kaštieľa dotvorilo založenie prírodno-krajinárskeho parku pôvodne na menšej výmere, koncom 19. st. sa jeho výmera zdvojnásobila rozšírením na juhozápad. Posledná majiteľka obývala chátrajúci kaštieľ a upadajúci park až do svojej smrti v roku 1972. Kaštieľ a park v Strážkach je spojený aj s menom a osobnosťou postimpresionistického maliara Ladislava Mednyánszkeho. V súčasnosti je areál v správe Slovenskej národnej galérie, ktorá tu okrem expozície v kaštieli zriadila v parku aj exteriérovú expozíciu slovenskej sochárskej tvorby 20. st. Park je touto expozíciou síce originálne ozvláštnený, ale pochybnosti o vhodnosti využitia historickej zelene pre tento účel sa doposiaľ nestratili. V minulých rokoch práve kvôli rozšíreniu exteriérovej expozície bola spracovaná prípravná dokumentácia obnovy parku, ktorá vracia park do doby jeho poslednej veľkej prestavby a zároveň vytvára priestor pre stálu sochársku expozíciu a zároveň navrhuje v parku exteriérový výstavný priestor pre klasické výstavníctvo. Park okrem hodnotnej prírodno-krajinárskej kompozície s hlavným priehľadom, bez vymedzenia prepojenej s okolitou krajinou je charakteristický impozantným stromovým rondelom.

Ing. Milena Nováková, Karlovy Vary, (doktorandka ZF MU Lednice)

Použití porcelánu v zahradě zámku Mostov a vliv vegetačních prvků na formy, dekoraci, tvary porcelánu a další využití porcelánové plastiky

V minulém sborníku z roku 2009 byl představen zámek Mostov s jeho historií ve spojení s porcelánem. Nejen interiéry zámku, ale i přilehlý park se staly místem pro setkávání výtvarníků, kteří pracují s porcelánovou hmotou a netradičním způsobem obohacují zámecké prostředí svými vystavenými díly. N letošní rok je připravován již čtvrtý ročník výstavy „Letní porcelánová plastika – zámek Mostov 2011. Na konferenci v Kroměříži budou představeny ukázky porcelánových plastik předních českých výtvarníků tří generací umístěných v exteriéru zámeckého areálu.

Již tradičně v červenci si mohou návštěvníci prohlížet překvapivé spojení jemné porcelánové hmoty s živou přírodou. Porcelánové houby mezi stromy, závoj nevěsty, porcelánové prstence objímající duši, vázy, ptáci, porcelánová krmítka zavěšená na větvích, plovoucí porcelán v barokní kašně, průsvitné krajkové lampy, litofánie, prostor v prostoru a mnoho nových kreativních forem. Komentovaná ukázka vybraných děl, které se proměňují.

Ing. Jiří Olšan (NPÚ ÚOP České Budějovice)

Role průzkumů v koncepční činnosti správce památky zahradního umění

Příspěvek se bude věnovat využití odborných průzkumů pro záměry obnovy několika fontán v zámeckých zahradách a v předprojektové přípravě rekonstrukce Horské zahrady v areálu Státního hradu a zámku Český Krumlov.

Jako modelové příklady budou představeny:

Fontány na Dolním parteru zámecké zahrady,

Fontána na ostrůvku v zámeckém rybníku,

Fontánka v zahradce na 5. zámeckém nádvoří,

Horská zahrada

PhDr. Věra Vávrová (Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i.)
Práce s archivními prameny možnostmi a úskalí

Na důležitost studia archivních pramenů pro sledování vývoje historických zahrad a parků bylo již poukazováno opakovaně. Pro některé odborníky se vedle používání aktuálních dokumentů a terénních průzkumů využívání archivní dokumentace stalo již samozřejmostí. Nicméně v praxi je toto studium často opomíjeno. Důvodů je hned několik.

Jde především o časovou náročnost, která souvisí se shromažďováním příslušných pramenů z nejrůznějších zdrojů. To ovlivňuje také ekonomickou stránku daného projektu. K úspěšnému zvládnutí zejména starších dokumentů je potřeba většinou mezioborová spolupráce zahradních specialistů s archiváři nebo dalšími odborníky, kteří jsou schopni s dokumenty pracovat. Tyto prameny bývají často nesrozumitelné vzhledem k staršímu typu písma (zejm. kurrent) a dále bývají často cizojazyčné (němčina, francouzština aj). Také orientovat se v množství možných zdrojů těchto pramenů není jednoduché.

V posledních letech nabývá na význam využití internetu ke studiu dokumentů. Stále více informací můžeme získat přímo od pracovního stolu. Řada dokumentů - zejména map - se digitalizuje a zpřístupňuje na internetu. Postupně máme možnost na obrazovce počítače studovat také různé grafiky, pohlednice, fotografie. Také starší literatura se již mnohdy in extenso najde na internetu. Tím vším se práce zrychluje a nejsme odkázáni jenom na studium v knihovnách, v archivech a jiných „paměťových“ institucích. Na druhé straně nesmíme internet přeceňovat a omezovat se na jeho využití ke studiu příslušné dokumentace. Dokonce je potřeba k získaným informacím, pokud nejde přímo o originální dokumenty, přistupovat kriticky.

Konečně je důležité tyto pracně získané informace pro vývoj konkrétní zahrady a parku uchovat pro další využití. K tomu by mělo sloužit jednotné úložiště – databáze, která by byla přístupná za určitých podmínek vlastníkům, odborníkům, studentům apod. Směřovat k tomuto cíli by mělo být v zájmu všech zainteresovaných subjektů.

Jan Hendrych, Int. ASLA (Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i.)
Mezinárodní projekt obnovy arboreta v Mužákově

Téma, název prezentovaného projektu:

„Výzkum a nové využití biologické a výtvarné diversity historických zahrad, na příkladu zahradně uměleckého díla Eduarda Petzolda, jako příspěvku k utlumení následků klimatických změn v historických parcích a zahradách.“

Příspěvek je prezentací dílčích výsledků a průběhu zpracování mezinárodního projektu, zpracovávaného ve spolupráci nadace Fürst Pückler Bad Muskau a oddělení kulturní krajiny a sídel Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v.v.i., Průhonice. Součástí zpracování je vyhodnocování historických mapových podkladů a jejich transkripce, dokumentace a určení zájmových historických dřevin, dokumentace a mapování; konečným výstupem je pak přemnožení vybraných vhodných dřevin a jejich re-introdukce v parku Bad Muskau i jinde.

Bc. Ing. Stanislava Ottomanská

Projekční činnost zahradního architekta Josefa Vaňka v 1. pol. 20. století

Zahradní architekt Josefa Vaněk je významnou osobností československého zahradnictví, ovocnářství a školkařství 1. poloviny 20. století, letos uplynulo 125 let o jeho narození. Byl absolventem řady odborných institutů, ústavů a škol v oboru zahradnictví doma i v cizině. Během studia si osvojil četné odborné poznatky svou několikaletou praxí v zámeckých zahradnictvích, školkařských závodech, projekčních kancelářích aj. Cenné zkušenosti, kontakty na odborníky a celkový přehled získával na studijních cestách po Evropě. Jeho jméno je spjato především se školkařským závodem, který založil ještě před 1. světovou válkou, dále činností literární, publicistickou, poradenskou, přednáškovou a osvětovou. Odborná knihovna, kterou J. Vaněk během desítek let vybudoval, čítala cca 7000 svazků. Zcela unikátní je však jeho projekční činnost. Mezi nejznámější, a také nejvýznamnější projekty patří v meziválečném období úpravy teras na Barrandově, avšak jeho projekční kancelář vytvořila během let 1914 – 1948 celkem na cca. 3600 projektů. A právě několika desítkami projektů, známých, méně známých či zcela zapomenutých se bude zabývat tento příspěvek.

Dagmar Fetterová (NPÚ ÚOP Brno)

Odborné průzkumy v procesu obnovy historických oranžérií a skleníků

Oranžerie, skleníky, fíkovny, ananasovny a jiné zahradní stavby byly vždy důležitou součástí zámeckých areálů. První doložené stavby tohoto druhu u nás jsou datovány počátkem 17. století v Královských zahradách na Pražském hradě za panování Rudolfa II. Provoz těchto staveb byl mnohdy neúměrně nákladný, takže postupem doby docházelo k jejich rušení, v lepším případě přebudování. Mnohé stavby dožívají dodnes v havarijním stavu, některé již zcela beze stopy zanikly, ale jsou i takové, které po obnově slouží - ať již pro účely zahradnické anebo jiné.

V Lednici na základě podrobného stavebně-historického a restaurátorského průzkumu byla v letech 1996-2002 provedena památková obnova unikátního skleníku (zimní zahrady), který je zřejmě jedinou stavbou tohoto druhu na světě. Obnova byla oceněna medailí „Europa Nostra“. Stejně zodpovědně byl zpracován stavebně-historický průzkum zahrady a drobné zahradní architektury včetně oranžerie a fíkovny na státním hradě Pernštejn. V mnoha případech již neexistují žádné historické podklady, které by sloužily pro obnovy skleníkových staveb.

V posledních letech došlo k obnově některých těchto staveb. Jedná se např. o Lysice, Boskovice, Milotice, Valtice, Telč, Kroměříž, Střílky, Tavíkovice, Budišov, Svitávku, Luka nad Jihlavou, Kopidlno, Raduň, Kačínu, Konopiště, Chlumeck nad Cidlinou, Jindřichův Hradec (klášterní oranžerie), Dobříš, Bludov, Prahu (Královské zahrady aj.), Dolní Živořice, Loučnou nad Desnou, Sychrov. Stavby havarijní jsou v Jinošově, Náměšti nad Oslavou, Veveří, Lomnici u Tišnova, v Hrobech, u kláštera ve Vyšším Brodě, v Čechách pod Kosířem a jinde. Oranžerijní stavby byly např. u hradu Pernštejn, v Dolní Rožínce, Mikulově, Frýdlantu v Čechách, Veselíčku, Sobotíně, Přestavlkách.

O to potěšující je fakt, že postupně jsou obnovovány i další oranžerijní stavby, např. u kláštera v Břevnově v Praze, v Radkově-Dubové, v Praze v Kinského zahradě, u zámku Veltrusy a jinde.

Ing. Markéta a Petr Veličkovi (atelier M&P ARCHITEKTI)

Architektonicko - krajinářská studie obnovy zámeckého areálu Náměšť n. Oslavou.

Náměšťské panství ležící v podhůří Českomoravské vysočiny patřilo k největším panstvím v kraji. První známí majitelé původního středověkého hradu byli páni z Lomnice (meziříčská větev). V 15. století střídalo panství majitele, v 16. století pak přešlo dědictvím na Žerotíny a Jan Starší ze Žerotína vystavěl v Náměšti nad Oslavou renesanční zámek zřejmě dle projektu italského architekta Gialdiho. V letech 1616 - 1628 spravoval velkostatek Karel starší ze Žerotína. Pod vlivem poměrů odprodal jej roku 1628 svému příbuznému Albrechtu z Valdštejna.

Roku 1752 koupil panství rádce Marie Terezie ministr Bedřich Vilém z Haugvic a Biskupic. Heslem rodu Haugviců (Haugwitzů) bylo: „Vitam impendere vero“ (Život věnovati pravdě) a znakem beraní hlava.

Zajímavou kulturní osobností byl Jindřich Vilém III., který jako velký přítel hudby na náměšťském zámku udržoval stálou kapelu, tvořenou jeho zaměstnanci. Každý uchazeč o místo úředníka, musel prý být i dobrým hudebníkem. Jindřich Vilém se též věnoval úpravám okolní krajiny, do které vkomponoval řadu drobných staveb, jež byly mezi sebou propojeny pohledovými vazbami a cestní sítí s doprovodnou vegetací.

Celý velkostatek byl na základě dekretů prezidenta Beneše r. 1945 vyvlastněn státem a zámek byl upraven na letní sídlo prezidenta republiky.

Reliéf se vyznačuje nápadným protikladem strmého skalnatého údolí řeky Oslavy a okolních poměrně málo členitých plošin.

Zámek byl vybudován jako čtyřpodlažní působivá dominanta krajiny a města, kde se uplatňuje jako velkolepé renesanční sídlo se sgrafitovou fasádou. Jde o významnou nemovitou kulturní památku, jejíž původ sahá do poloviny 13. století.

Zámecká zahrada

V současné době je možno parkově upravené části rozdělit na formální parter ležící pod jihovýchodním křídlem zámku a zahradu v přírodně - krajinářském stylu přiléhající k zámku ze severní strany, která vznikla až po zasypání severozápadního hradebního příkopu v 18. století s využitím původní renesanční zahrady ležící mezi zámkem a dvorem.

Architektonicko - krajinářská studie

Celková rozloha řešeného území je 15,23 ha. Tento prostor představuje areál Státního zámku Náměšť nad Oslavou s takovým přesahem do okolí bývalého náměšťského panství, jež je nutný ke komplexně pojatému dílu s akceptací důležitých vazeb na okolí a s přihlédnutím k vlastnickým vztahům.

Cílem navrhovaných úprav je určení dlouhodobé koncepce prostoru. Studie se bude dále standardně projekčně připravovat pro následnou možnou realizaci v etapách.

Stávající zámecká zahrada jako památkově chráněný objekt vyžaduje komplexní přístup s ohledem na dochované prvky z různých vývojových období. Zároveň jsou na zahradu kladeny nároky vyplývající ze současných potřeb - využívání pro kulturní akce a výstavy, prezentace zahrady jako památky, udržitelnost údržby. Základním východiskem je sjednocení celého areálu do celku, který tvoří různorodé prostory s odlišným vývojem, mající však stejné architektonické a estetické kvality

Mgr. Ondřej Zatloukal (Muzeum umění Olomouc, koordinátor projektu NCZK)
Aktuální stav projektu Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži
Květná zahrada v Kroměříži – metamorfóza umění, přírody a člověka

První část příspěvku bude věnována problematice Národního centra zahradní kultury v Kroměříži. Představeny budou základní dokumenty předprojektové přípravy, projektová dokumentace a plány pro následující období včetně fáze udržitelnosti projektu. Ve druhé části budou shrnuty poslední výzkumy, které nám zásadním způsobem odkrývají nejen ideové, ale i technické a zahradnické pozadí vzniku Květné zahrady. Základní koncept zahrady a celého zámeckého areálu včetně saly terreny vycházel z dobově nesmírně populárních Ovodiových *Proměn* a z neustálého poměřování a konfrontací umělecké složky s živou přírodou v nesčetných podobách a nuancích. V kroměřížském prostředí 17. věku tak vyrostla velmi působivá a prokomponovaná raně barokní „*Via Triumphalis*“ jako obdoba jednoho ze základních urbanistických, architektonických a v širším slova smyslu i reprezentativních prvků evropské kultury.